

SECTION 4. Philology

Boychuk Natalia Viktorovna

Master's student

Department of Ukrainian and foreign literature

Faculty of Philology

Melitopol State Pedagogical University

named after Bogdan Khmelnytsky

Melitopol, Ukraine

**FOLKLORE ELEMENTS, DOMESTIC SCENES AND DESCRIPTIONS
OF NATURE IN THE MISSIONS OF M. KOTSYUBINSKY FOR CHILDREN**

Бойчук Наталія Вікторівна

студентка магістратури

кафедра української і зарубіжної літератури

філологічний факультет

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

м. Мелітополь, Україна

**ФОЛЬКЛОРНІ ЕЛЕМЕНТИ, ПОБУТОВІ СЦЕНИ А ОПИСИ
ПРИРОДИ У ТВОРАХ М. КОЦЮБІНСЬКОГО ДЛЯ ДІТЕЙ**

Summary. The article presents features of M. Kotsiubynsky's artistic creation for children. The attention was paid to the fact that M. Kotsiubynsky's was one of those Ukrainian writers who was not indifferent to the fate of the Ukrainian people, in particular the fate of children. In artistic works he raised eternal questions that concerned ordinary people and tried to justify them regardless of their actions and actions.

Key words: writer, literature for children, artistic creation, stories, style, poetics.

Анотація. У статті представлені особливості художньої творчості М. Коцюбинського для дітей. Акцентовано увагу на тому, що М. Коцюбинський був одним із тих українських письменників, кому не була байдужа доля українського народу, зокрема доля дітей. У художніх творах він підносив вічні питання, які хвилювали звичайних людей та намагався виправдовувати їх незалежно від їх вчинків та дій.

Ключові слова: письменник, література для дітей, художня творчість, оповідання, стиль, поетика.

Михайло Коцюбинський – автор відомого епічного полотна «Fata morgana», повістей «Тіні забутих предків», «Дорогою ціною» та ряду реалістичних новел – ввійшов в історію української літератури як послідовний поборник інтересів народу, полум'яний революціонер-демократ, оригінальний майстер художнього слова.

Життя і діяльність М. Коцюбинського можна порівняти з кипучою, вічно живою гірською рікою. Творчий шлях письменника – це шлях невтомних шукань, шлях, сповнений прагнень правдиво відобразити дійсність, знайти справжню причину неволі народу і допомогти йому визволитися від соціального та національного поневолення.

Художню творчість М. Коцюбинського досліджувало багато критиків, літературознавців, серед яких слід виокремити дослідження Бондаренка Ю., Бугая С., Головченка Н., Гулакової С., Дем'яненка Л., Єфремова А., Жили С., Ковальчука О., Коляденка О., Логвиненка О., Луц Н., Михиди С., Міщенко Д., Погрібної Л., Поліщука Я., Янковича О., Яценка Т. та ін.

У творах, написаних у лопатинський період, М. Коцюбинський створює правдиві малюнки життя у стилі Нечуя-Левицького та Панаса Мирного. Особливо виявилось тяжіння до манери Нечуя-Левицького в повісті «На віру»: деталізовані барвисті описи природи, побутових сцен, докладні характеристики героїв, насичення творів фольклорними елементами, надмірне захоплення матеріалом і нехтування динамікою сюжету. Характерно, що в оповіданнях цього часу «Харитя», «Ялинка», «П'ятизлотник» та повісті «На віру» М. Коцюбинський уникає подільських діалектизмів, орієнтуючись на літературну українську мову. Про особливості формування літературної української мови можна детально ознайомитись у навчальному посібнику «Видатні особистості української словесності», у якому представлена творчість українських письменників I половини XIX століття [8].

Високохудожні дитячі оповідання Коцюбинського «Харитя», «Ялинка», «Маленький грішник» давно вже стали хрестоматійними. Своїм ідейним спрямуванням вони співзвучні з віршем Лесі Українки «Колискова» та новелою Панаса Мирного «Морозенко». В них письменник виявив прекрасну обізнаність з життям дітей сільської і міської бідноти, вміння тепло, сердечно відтворити переживання, душу дитини. Вже в цих творах виразно помітний нахил письменника до лаконічної, психологічно насиченої, об'ємистої, художньо-узагальнюючої розповіді.

Тяжке дитинство в маленької Хариті, героїні однойменного оповідання. В бідну селянську сім'ю приходять одне горе за другим. Не з добра помер батько. Потім важко захворіла мати. Восьмирічна дівчинка, позбавлена всяких дитячих радощів, змушена думати, як забезпечити хворій матері і собі шматок хліба. Вона полонить читача теплим, щирим ставленням до хворої матері, працьовитістю, дитячими переживаннями [5, с. 211].

В оповіданні «Ялинка» письменник показав, що навіть свято не приносить радості в бідну селянську хату. Васильків батько Яким у

передсвятковий вечір зажурений, бо ні за що викупити в шевця чоботи дружини. І ось трапляється «щаслива» нагода. Два дні шукає один чоловік для панських дітей гарної ялинки. Нарешті йому сподобалась ялинка в садочку Якіма. Батько змушений продати ялинку, незважаючи навіть на те, що він подарував її синові за успіхи в навчанні. Одержавши завдаток, Яким зрубав ялинку і наказав Василькові відвезти її у місто панам. Довезти ялинку не довелось; сани в дорозі зламались, хлопчик заблуdiv і мало не загинув. Батьки радіють, що знайшовся Василько. І все лишається без змін у бідняцькій хаті – нестатки, злидні.. З любов'ю говорить письменник про хлопчика з бідної селянської родини, про його світлі дитячі мрії, про його вразливу душу.

Серед творів М. Коцюбинського своєрідне місце посідає оповідання «Маленький грішник» (1893). У ньому змальовано життя знедолених дітей міста. В оповіданні яскраво виявилась одна з особливостей стилю письменника: вміння знаходити життєво правдиві, промовисті деталі для психологічної характеристики героя [4, с. 46].

Головний герой твору Дмитрик – життєрадісний, допитливий, з добрим серцем, чистою душею хлопчик. Живе він разом з своєю матір'ю в душній низькій хаті, що по саму основу в землю. Ярина терпить зі своїм сином злидні. Вона – «слаба, не слаба – день мусить носити воду, заробляти на життя. Мати ходила на поденщину, а Дмитрика лишала в непривітній хатинці і наказувала не виходити надвір. Але він не міг всидіти, його вабило на сонячну вулицю, до дівтори. Серце його постійно бентежать суперечливі почуття. Хлопчик не хотів іти всупереч волі матері. Дмитрик часто залишав похмурі стіни кімнати, зникав на вулиці. А там він почав робити все, чому його навчив безпритульний Гаврилко: жебрачив, крав, палив цигарки, відчуваючи, що погано чинить, але порочні обставини життя були сильніші за волю дитини.

Для розкриття характеру, настрою свого героя, письменник вдало використовує пейзаж. На початку оповідання картина чудового зимового ранку є контрастом до тих тяжких умов, в яких живе хлопчик з матір'ю. Дмитрикові було сумно, жаль хворої матері, але як тільки він опинився гарної весняної днини надворі, настрої його, попередні думки змінились. Хлопчик став веселим, життєрадісним, бо: «Сонечко гріло... небо синіло в високості чисте, безхмарне, струмочки жебоніли щось межі собою, по снігу плигали жовтобрюшки та снігурі» [9, с. 30].

Високі моральні якості бідних селян, їх душевну красу показав М. Коцюбинський в оповіданні «П'ятизлотник». В бідних селян Хоми та Хими «свій хліб минувся, а купити – ні за що». Нічим навіть почастивати дорогого гостя – свата. А тут ще десятник забирає в них за податок свиту. Виручити їх з скрутних обставин міг тільки п'ятизлотник, що його лишила на посаг Химі її баба. Але Хима берегла п'ятизлотник для майбутньої онуки. Горе інших людей вразило серце жінки-селянки, і вона віддає свій дорогоцінний п'ятизлотник на допомогу голодуючим. У критичних статтях, дослідники не раз виявляли слабкі

сторони соціальної нерівності, щоразу акцентуючи увагу на певній несправедливості по відношенню до бідних людей [1, с. 10].

З часом у творах Коцюбинського більш відчутно проявляються соціальні мотиви у вираженні життя на селі. На перший план виразніше виступає критика хижацтва. Показовим щодо цього є оповідання «Ціпов'яз» (1893).

Якщо раніше М. Коцюбинський говорив про соціальну нерівність лише між панамі і селянами, то тепер він показує процес класове розшарування серед самих селян. Більше того, письменник не обмежується причинами та міркуваннями з приводу майнової нерівності, а кладе ці міркування в основу сюжету, конфлікту твору, висвітлює один з цінних шляхів пролетаризації селян. Шарова Т.М. у науковій праці наголошує на тому, що «У ХХ столітті відбувся сплеск літератури, побудованої на документальній основі. Розквіт документально-художньої літератури відобразив головну тенденцію всього сторіччя – посилення інтересу до людської особи, психології і духовного світу індивідуума» [6, с. 134]. Дійсно, в основі творів М. Коцюбинського можна побачити фактаж, який він майстерно доповнює вигадкою та художньо її перероблює.

Основна колізія оповідання «Ціпов'яз» була досить поширена у народній творчості, зокрема в соціально-побутових казках, які займають центральне місце в українському казковому епосі. Письменник показує розвиток села на основі власних спостережень над життям та багатих джерел фольклору. Один і героїв оповідання, Семен, ріс і виховувався під впливом своєї доброї, працьовитої матері, яка розбурхувала уяву сина казками. Серед них була і відома «чудова казка» «Правда від Кривда». До речі, ця казка порушує ту ж саму тему класових відносин, що й казка про бідного та багатого братів. Семен зростає добрим, співчутливим до знедолених [3, с. 5].

Другий герой оповідання Роман ріс і виховувався під впливом батька, колишнього панського економа, крутія і здирщика. Ще школярем він мріяв про власне багатство і знав, як досягти цього: «взяти мужиків у шори» (вислів перейняв від свого батька). Мрія Семена – «бути багатим паном, аби допомогти бідних» – викликає глузування з боку Романа, який був твердо переконаний в тому, «що таких дурних панів немає й не може бути» [2, с. 5]. В гонитві за наживою він не зважає ні на що, не гребує найбруднішими діями.

У загальноосвітніх закладах учням можна запропонувати написати творчу роботу, взявши за основу твори для дітей м. Коцюбинського. На думку дослідників Шарової Т. та Шарова С. творчу роботу можна представити як твір, утворений поєднанням інтуїтивного та дискурсивного під час самостійного вираження своїх думок на конкретну тему [7, с. 35]. Така форма роботи дозволить виявити розуміння дітьми творчого світогляду митця слова.

М. Коцюбинському вдалося створити індивідуально-авторський дискурс, котрий виражає сутнісний зв'язок із універсальними засновками людської екзистенції, з вічними буттєвими істинами. Водночас він належить до

письменників, іманентних українській ментальності та літературно-фольклорній традиції.

У контексті творчості свого літературного покоління М. Коцюбинський помітно вирізнявся націленістю на психологізм автоінтерпретації значимих спонтанних проявів глибини душі героя. Письменник у ранніх оповіданнях для дітей формування характерів, поведінку людей обумовлює певними життєвими обставинами, боляче реагує на тяжку долю селян, намагається вказати засоби до поліпшення їх становища, дає правдиві соціально-побутові малюнки дійсності.

Література:

1. Жила С. Відкритий художній світ Михайла Коцюбинського // Українська література в загальноосвітній школі. 2014. № 4. С. 9–15.
2. Калениченко Н. Проза М. Коцюбинського і суміжні види мистецтва // Слово і час. 2004. № 6. С. 3–9.
3. Кузнецов Ю. Тарас Шевченко і Михайло Коцюбинський // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. 2009. № 3. С. 4–6.
4. Матюшкіна Т. У ритмі життя природи: «імпресіоністичні ефекти» в зображенні світу природи Михайлом Коцюбинським та Кнутом Гамсуном // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. 2010. № 5. С. 45–51.
5. Спогади про Михайла Коцюбинського / упоряд., додатки та коментарі М. М. Потупейка. К. : Художня література, 1962. 429 с.
6. Шарова Т. Категорія пам'яті в мемуарних творах Василя Бондаря // Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. Серія : Літературознавство. 2010. Вип. 1(2). С. 134–140.
7. Шарова Т., Шаров С. Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів інформатики засобами творчих робіт. Молодь і ринок. 2018. №9(164). 33–38.
8. Шарова Т.М., Шаров С.В., Солоненко А.М. Видатні особистості української словесності. Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2018. – 254 с.
9. Янкович О. Психологія літературного героя у контексті психології особистості: урок-компаративне дослідження за творами К. Гамсуна та М. Коцюбинського // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. 2009. № 3. С. 29–34.